

УДК 371

Байло В. В.

## СУЧАСНА ШКОЛА ОЧИМА СОФІЇ РУСОВОЇ

*У статті на основі аналізу наукового доробку С. Русової, відомого українського педагога, громадського діяча, журналістки, письменниці, встановлено сутнісні характеристики та принципи діяльності національної школи, з'ясовано мету, завдання, зміст, форми й методи виховання нової людини; визначено вимоги до особистості педагога; висвітлено окремі погляди на проблеми національно-патріотичного виховання. Прийоми й методи, що їх активно впроваджувала С. Русова в педагогічну практику, є універсальними на сьогоднішній день. Більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Школа мусить бути національною.*

**Ключові слова:** національне виховання, сучасна школа, патріот, українська педагогіка, соціалізація особистості, концепція виховання.

*Велике слово "школа". Це скарб найкращий  
кожного народу, це золотий ключ, що  
розмикає пута невідомості, це шлях до волі,  
до науки, до добробуту*

*Софія Русова*

Завдання школи – виховувати почуття патріотизму, любові до державної символіки, до звичаїв, традицій, культурних цінностей українського народу, до рідної землі; готовності до трудового та героїчного подвигів в ім'я процвітання нації. Ми, українці, маємо самостійну державу, про авторитет якої інформаційні джерела мало дбають, коли надають читачам різні негативні факти та події. Але так хочеться, щоб, як говорив В. Сухомлинський, "змалку у свідомість наших дітей входила думка про те, що наша країна наймогутніша, найпрекрасніша, найщасливіша на світі".

На сучасному етапі оновлення системи освіти докорінно змінюються підходи до виховання дітей, зростає потреба у вдосконаленні змісту, форм і методів освітньо-виховного процесу в навчальному закладі. Між тим ключовою позицією сучасної освіти є не просто сприяння опануванню дитиною переліку знань, умінь і навичок, а насамперед становлення маленької людини як особистості. Саме розвиток дитини, на нашу думку, має бути пріоритетом в освіті. Сучасна особистісно-орієнтована модель освіти пред'являє педагогу навчального закладу високі вимоги до його особистісного й професійного розвитку. Адже ми з вами самобутні й неповторні індивідуальності. Ми – учителі. Нам формувати майбутнє наших учнів, країни. Сучасна школа покликана виховати особистість духовно багату, стійку, сприяти формуванню толерантного ставлення до різних народів, гуманістичного світогляду, моральних та естетичних переконань, особистісних рис громадянина України, який сприймає й поділяє національні та загальнолюдські цінності, прагне створити умови для розвитку, самоствердження й творчої реалізації особистості, здатної до постійного оновлення знань, навчання впродовж усього життя. У цьому полягає основне завдання вчителства, визначене суспільством. Педагог повинен бути оптимістом, глибоко вірити в силу й можливості дітей, бачити насамперед усе краще, що їм притаманне. Головне завдання – "не загубити" жодної дитини, дати кожній можливість розкрити все краще, закладене природою, сім'єю, школою.

Учитель – справжній інтелегент – від високого рівня розвитку інтелекту до високої культури поведінки. Він повинен науково мислити, створювати нові цінності та приймати творчі рішення, поєднувати в собі любов до справи та до учнів.

Сучасна педагогіка характеризується переосмисленням і зміною багатьох поглядів і підходів, відмовою від деяких усталених традицій та стереотипів. Сьогодення потребує від педагога-практика високого професіоналізму, володіння сучасними технологіями навчання й виховання, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися, творчого підходу з одного боку й деякої прагматичності та раціоналізму з іншого. Відродження й розвиток української педагогіки в самостійній Українській державі стало насущною проблемою нашого часу. То ж ми повинні використовувати досвід прогресивного минулого.

Кожна доба будь-якого історичного періоду викликає до життя ті чи інші соціальні ідеали, породжує нові ідейні течії, форми громадянського життя, які відбиваються в змісті діяльності школи, завданнях виховання зростаючої особистості. Складні соціально-економічні умови XIX ст. (закриття недільних шкіл, русифікація української школи, репресії щодо української культури й мови) зумовили потребу у створенні єдиної діяльної й національної школи. Українське суспільство потребувало "нових

громадян з пробудженою активністю, з витривалою волею й з добре розвиненими творчими силами" [7, с. 121] й активізувало діяльність прогресивних педагогів, літераторів, мовознавців, яким доля рідної мови, навчання та виховання була не байдужою. Пошукам моделі національної школи та визначенню її ролі у формуванні громадянського суспільства присвятили свою діяльність Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров та багато інших діячів. Видатні педагоги пропагували розвиток рідної мови, національної школи та системи виховання. Визначним представником демократичної педагогічної думки України кінця XIX – початку XX ст. є Софія Русова – організатор народної освіти, педагог-практик, ідеолог розбудови української національної школи. У своїх працях неодноразово наголошує на тому, що школа та виховання мають функціонувати відповідно до потреб своєї країни, нації. Педагог виступає за піднесення української школи, завдання якої полягає у вихованні нової людини, якій притаманні були б демократичність і гуманістичність світогляду, невіддільний патріотизм, високий рівень національної свідомості, громадянські якості, толерантне ставлення до всіх людей. Сучасні дослідники О. Джус, І. Зайченко, В. Качкан, С. Коваленко, І. Пінчук наголошують на винятковій цінності її теоретичного доробку щодо ролі "національної" школи в розбудові громадянського суспільства.

На думку просвітительки, той народ, який не має своєї школи, приречений на пригноблене, безславне існування, культурний занепад, потерпає від економічних злиднів. Тому гаслом діяльності кожного свідомого українця проголошує: "Рідна школа на Україні". Окреслюючи вади сучасної школи (невідповідність вимогам педагогічної науки, відрив дитини від родини, недосконала освіта), педагог пропагує створення школи з національним духовним складом. "Ідея єдиної національної школи невіддільна від демократизму народів та державного устрою; тільки завдяки їй можна виховати покоління людей на таку націю, яка відповідатиме всім сучасним вимогам, а керівна роль буде належати тим, хто зуміє в найчистішому вигляді здійснити ідею єдиної національної діяльної школи" [7, с. 107]. У такій школі, на переконання Софії Русової, на чільне місце має бути поставлено справу виховання гідних громадян, розвиток їх здібностей, характеру та плекання в них морального, індивідуального й соціального ідеалу. "Виховання має дати дітям такі умови життя, такий напрямок розвитку, що сприяв би розумінню добра й зміцнив би волю дитини для виконання лише добрих учинків, корисних для громадянства, такому поведженню, що не перешкоджало б проведенню в життя великих гасел: Братерства і Волі" [7, с. 17]. Підвалиною національної школи мають бути викладання рідною мовою, введення до програми тих наук, які сприяють розвитку громадянської свідомості, а саме: рідна мова, література (народна та художня), історія й географія рідного краю, народне мистецтво. Інша підвалина – єднання з людиною, оскільки школа є центром не лише морального, а й політично-громадського виховання. Здійснення цього процесу, як вважає мислителька, потребує зважання на соціальні умови, культурно-етнографічні ознаки середовища, у якому проживає дитина, урахування її психологічних особливостей.

Софія Федорівна визначає мету виховання, завдання, принципи, зміст, методи й засоби формування в молоді моральних якостей, їх духовного розвитку, які звучать актуально й нині. Мета виховання, за Софією Русовою, – виховати громадянина, підготувати його до активної участі в соціально-політичному, культурному житті, дати широкий, вільний розвиток усім духовним силам дитини та її здібностям, розвинути в неї такі особистісні риси, які дадуть їй змогу стати найкращим громадянином, "виробити з учня вільну людину, готову для служіння над особовим завданням і реалізації найвищого гуманного ідеалу, що панує на той час у громадянстві" [7, с. 277]. Педагог виступає за органічне поєднання в особистості рис загальнолюдського та національного. Відтак основними рисами характеру людини-громадянина вона визначає патріотизм, доброту, людяність, вимогливість, правдивість. Крім того, радить розвивати в дітей працелюбство, сумлінність, відповідальність, охайність, скромність, гордість і доброзичливе ставлення до інших людей. Такі якості мають істотне значення в людському спілкуванні, дають змогу людині досягнути найвищого морального блага. Програма виховання, на думку С. Русової, має включати різноманітну діяльність самих дітей – ігри, драматизування, свята, клуби, гуртки, класні організації, самоврядування, лабораторні досліди, позакласні спостереження, екскурсії тощо. "Наскільки раніше школа, – зазначає педагог, – з нас виробляла безвольних, слабких характером людей, без власної міцної ініціативи, настільки сучасне виховання звертає увагу на індивідуальну самодіяльність та на добрий напрямок волі" [7, с. 110]. Найкращий шлях досягнення цієї мети – створення (на противагу пасивній, виключно інтелектуальній) діяльної школи, у якій є умови для самовизначення учня, розвитку його здібностей; не має бути "пригноблюючої влади вчительського авторитету" [7, с. 113]. Разом з тим застерігає від помилки, яка ґрунтується на неправильному розумінні суті діяльної школи, аби не перетворити її на звичайну промислову професійну школу: праця – це не остаточна мета, це лише метод навчання й виховання, який найкраще розвиває усі здібності дитини [7, с. 118]. Умови для розвитку діяльної школи, за Русовою, є такі: 1) наближення її до природи для безпосередньої праці серед неї, для спостережень і для більш-менш далеких екскурсій; 2) використання як матеріалу природних багатств, інструментів батьків, потрібних для дитячої праці; 3) створення в школі соціально-демократичного напрямку життя, який забезпечує спільною працею дітей і дорослих, а також самих дітей, здійснення суспільно корисної праці, соціально-гуманної діяльності, виконання справ, які формують відповідальність.

Просвітителька підкреслює значущість місії вчителя національної школи – "в його руках майбутність народу, бо діти, які вийдуть із школи, мають бути каменями у відбудові молоді української держави, мають розробити свою культуру, свої національні скарби" [6, с. 85]. Вона

пред'являє високі вимоги до теоретичної підготовки, світоглядної позиції, моральних якостей педагога. Таким чином, аналіз праць науковця дозволяє стверджувати, що основне завдання національної школи вона вбачала у вихованні громадян з високим рівнем національної свідомості та сформованим почуттям людської гідності. Викладене вище дозволяє зробити певні узагальнення, а саме: 1) провідним чинником соціально-економічного та культурного-освітнього поступу українського громадянського суспільства С.Ф. Русова вважала національну школу; 2) у змісті виховання нової свідомої особистості органічно мали поєднуватися національне та загальнолюдське; 3) концепція виховання нової людини ґрунтувалася на поєднанні національного, гуманістичного, особистісного й діяльнісного принципів; 4) істотна роль у формуванні людини-громадянина належить педагогові, у якого на високому рівні мають бути сформовані морально-етичні якості, професійні та психолого-педагогічні знання, уміння й навички.

На підставі психологічних спостережень за дітьми й молоддю Софія Русова сформулювала ряд конкретних завдань, дала чимало порад щодо виховної діяльності в кожному з означених періодів. Їх можна звести до таких основних тез:

- подавати "науково, серйозно без будь-яких легкодухих заміток" відомості про перші прояви процесу статевого дозрівання та пов'язані з ним зміни у фізіологічному й психічному розвитку дітей;
- не вимагати в цей час "сліпої слухняності, не поясненої логічною необхідністю";
- не втомлювати підлітків "наукою", чергуючи її з посиленою фізичною працею та відпочинком на свіжому повітрі;
- відволікати від надто великої мрійливості;
- через різні доручення виховувати в молоді обов'язковість, почуття відповідальності;
- найпильнішу увагу звертати на моральне виховання, передусім поборювати "звірські" інстинкти;
- розвивати пошану до людини, особливо до жінки, почуття симпатії до всього живого, а також самоопанування, шляхетність.

За її словами, виховання "нацією своєї молоді йде у зв'язку з політичними та соціальними уявленнями, її родинними та громадськими звичаями й світоглядом". Його мета тісно пов'язується із "визначенням вищих вартостей життя", з тим найвищим гуманним ідеалом, "що панує на той час у громадянстві". "Людина вихована, – стверджувала педагог, – це працездатна, соціально свідомо, корисна в кожному суспільстві, у громадянстві, з піднесеною любов'ю до рідного краю і з пошаною до других народів".

Публікації вченої дають відповідь на питання про те, яким має бути ідеал соціально захищеної дитини, соціально-виховні обов'язки держави. Ще в 1918 році вона писала: "Найдорожчий скарб у кожного народу – його діти, його молодь, й що свідоміше робиться громадянство, то з більшою увагою ставиться воно до виховання дітей, до забезпечення їм найкращих умов життя". Міцним фактором для виховання нації Софія Русова називала соціальне виховання. При аналізі сутності цього терміну до кінця не з'ясованого ні в тогочасних педагогічних теоріях, ні в практиці виховання, вона розглядала його з позиції прихильника індивідуалізації виховання, її цікавило насамперед питання: "Як призвести до згоди ці дві нові педагогічні течії – індивідуалізацію виховання та його соціалізацію?". За висновком мислительки, перша спирається майже виключно на розвиткові всіх "душевних сил" дитини, у той час як друга визнає величезний вплив на дитину не тільки "спадковості й індивідуального ества, а й соціального оточення". Як результат, метою індивідуального виховання педагог визначила широкий вільний розвиток усіх духовних сил і здібностей дитини, який дасть їй змогу "бути корисною для малого чи великого кола громадянства".

У працях Софії Русової знайшли відображення й проблеми теорії навчання, найбільш повно розкриті в її "Дидактиці". Вдало використовуючи описовий та історичний методи дослідження, учена порівняла погляди на зміст поняття "дидактика" представників наукової думки різних епох і на цій основі дійшла висновку: дидактика – це невід'ємна частина педагогіки, це "наука про найкращі засоби навчання". За її словами, навчання – це "пробудження, спонування й розвиток усіх розумових здібностей дитини...".

Педагог-науковець і освітянин-практик, С. Русова основним обов'язком учителя вважала глибоке знання індивідуальних особливостей своїх учнів, уміння залучити кожного з них до активної праці, викликати необхідні для цього зусилля. "Той не вчитель, – наголошувала педагог, – що не пробуджує цікавості в учнів, і вони у класі нудяться", байдужі до його слів. Учитель – високий професіонал, тонкий знавець дитячої душі, умілий організатор не повинен забувати таких правил: нічого не вимагати од дитини над її сили; викликати на допомогу для розв'язання якоїсь проблеми природну спритність дитини; навчити дитину працювати; викликати бадьорість і утворити в класі таку піднесену атмосферу, щоб праця йшла жвавіше.

Центральне місце у творчому доробку С. Русової посідає ідея нової української національної школи. Не можна не погодитися із твердженням В. Кравця про те, що за пристрасністю її відстоювання вона не має аналогів у світовій педагогіці. Що ж укладала С. Русова в поняття "нова національна школа"? Яке місце відводила їй у суспільстві та в становленні особистості? Відповідь на ці питання дають уже її перші педагогічні твори, проаналізовані в працях І. Зайченка, Т. Ківшар, Н. Копиленко, І. Пінчук, О. Проскура. Так, у статті "Нова школа" (1914) вона писала: "У вселюдським житті тільки той народ і бере перемогу, який має найкращу школу, який має найбільш альфаветів". Як слушно зауважує О. Проскура, ще перед Першою світовою війною педагог висунула загальну соціально-культурну ідею, дуже близьку до тогочасних міркувань М. Грушевського: "... час іде й народ, що не має своєї школи,

попасає задніх! Йому замкнено двері до пишного розвитку своїх культурних сил, він засуджений на пригноблене становище, на постійне вживання чужого хліба; живе він не по своїй живій думці, а чужим розумом. Такому народові, який не має своєї школи і не дбає про неї, призначені економічні злидні й культурна смерть." Наведене підтверджує, що вже на початку науково-педагогічної діяльності С. Русова вважала школу провідним чинником і засобом соціально-економічного та культурно-освітнього визволення українського народу. Тоді ж вона розробила загальні засади майбутньої національної школи, які виклала в "Проекте нової вільної школи для України". Вони знайшли відображення в наукових дослідженнях І. Зайченка.

Першою політичною й соціально-педагогічною вимогою народу Софія Русова визначила рідну національну школу в роки визвольних змагань за власну державу, вважаючи, що тільки вона може виховати громадянську свідомість і почуття власної людської гідності. Виходячи з генеральної лінії Української Центральної Ради в галузі освіти, учена чи не найбільшу увагу в цей час приділяла проблемам націоналізації школи, підвалинами якої вважала "два начала": безпосередню націоналізацію педагогічних засобів виховання й навчання та єднання національної школи "з людиною". Софія Русова була серед тих педагогів, які започаткували реформування діючої школи на основі чотирьох головних принципів: національного, соціального, діяльного й виховного.

Крім того, вона стверджувала, що нова школа повинна бути школою діяльною, тобто "перейнятися дієвим принципом як методом при навчанні того чи іншого предмета". Сутність єдиної діяльної школи С. Русова розкрила у вступній лекції як викладач педагогіки Українського державного університету в Кам'янці-Подільському ще в 1921 році. Ці ж думки простежуються у творі "Нова школа соціального виховання" (1924) та в статті "Педагогічні основи нової школи" (1923). У цих та в деяких інших творах С. Русової розкрито ряд принципових проблем. Перш за все – мети й завдань нової школи. Єдина діяльна школа, за її висновком, – це школа, яка виступає "не лише головним засобом для поширення народної освіти, а й тим осередком, де зароджується, виховується та найкраще зміцнюється народна свідомість, де кладеться основа державного об'єднання всіх мешканців однієї території й де будується їх національна свідомість". Тобто вона є засобом громадянського виховання, формування громадянина власної незалежної держави.

Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції Гідності, обставини, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції.

Важливо, щоб кожен навчальний заклад став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Патріотизм – це любов і повага до свого... Від любові кожного з нас залежить, яким буде майбутнє України. Любити її – це значить працювати й творити в ім'я рідної землі. Тільки в чесній праці твоя добра слава й безсмертя. Згідно з народною мораллю, праця – то найвища чеснота, найповніша засада життя. Саме в наполегливості людина пізнає свою сутність на землі. Цілком по-сучасному сприймається нині, як і колись, заклик Софії Русової працювати на благо українського народу: "Життя не жде: воно кличе нас до роботи. І доля, щастя нашого народу залежить від того, як ми проведемо в життя дороге, велике гасло: вільна національна школа для виховання вільної, свідомої, дугої нації"[2, с. 16].

Уже тоді, на початку ХХ століття, вона вірила в те, що для України настав час мати власну національну школу й систему освіти, які б забезпечували учням високий рівень розумового, фізичного, естетичного, морального розвитку, працелюбства, усвідомлення національної гідності. Вважаючи за необхідне поставити в основу виховної праці в школі культ своєї Нації і Батьківщини, просвітителька наголошувала, що, виховуючи, не можна вбивати в дитині особистість, бо все багатство нації в людях, в особах, усе життя її у вільному розвитку всіх здібностей її громадян. Школа дає знання, а вони у свою чергу – можливість учитися й працювати. З метою створення умов для реалізації кожної особистості та підтримки творчого, інтелектуального, духовного потенціалу нашої нації необхідно модернізувати сучасні школи.

Центральним питанням у вирішенні проблем школи й освіти, на думку С. Русової, є доля вчителя. У статтях "До сучасного становища народного учителя" і споріднених за тематикою подано аналіз соціально-економічного, правового, загальнокультурного й професійного рівня українського вчительства.

Учитель – важлива людина в житті кожного. Він працює з найціннішим – особистістю, яку навчає, виховує, допомагає, скеровує, підказує, шукає... А найбільшою нагородою – є досягнення його учнів. Учитель – порадник, провідник і володар скарбниці знань. Не втратили актуальності до нинішніх днів слова Софії Федорівни про те, що "бути гарним шкільним учителем, педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки".

Поради відомого науковця щодо ідеалу вчителя, який працює з дітьми, є актуальними й на сучасному етапі становлення системи освіти в Україні. Насамперед варто виокремити такі особистісні якості педагога, як креативність, високоосвічена особистість, яка має фахову підготовку, володіє змістом і технологіями забезпечення сприятливих умов для розвитку дитини. Адже найдорожчим скарбом кожного народу є його діти й молодь. А педагоги повинні забезпечувати умови навчання й виховання

нашого майбутнього. Як зазначає С. Русова, "ми мусимо свідомо носити ім'я українців. Знати всі скарби, що заховані в українській землі".

Педагогічні твори, ідеї вченої потребують подальшого переосмислення з тим, щоб екстраполювати методи виховання, запроваджені визначним громадсько-політичним діячем у сьогоднішні реалії. Праці С. Русової – наша культурна спадщина й водночас ті джерела, де ми шукаємо й знаходимо відповіді на численні питання, що постають перед нами сьогодні. Але які б наукові положення освіти й виховання не розробляла Софія Федорівна, вона завжди думала про формування національно свідомого громадянина своєї держави.

### Використані джерела

1. Коваленко Є. І. Софія Русова – видатний педагог України / Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук // Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. / [за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 1. – С. 7 – 43.
2. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта : наук.-метод. посіб. / за ред. В. Г. Слюсаренко, О. В. Проскура. – К. : ІЗМН, 1998. – 196 с.
3. Пінчук І. М. Педагогічні ідеї С. Русової / За ред. Коваленко, Я. І. Бурлака: Методичні рекомендації. – Ніжин, 1993. – 350 с.
4. Проскура О. Софія Русова – вчений, педагог, громадський діяч (До 140-річчя з дня народження) // Педагогіка і психологія. – 1996 – № 1. – С. 171-180.
5. Проскура О. Софія Русова – талановита дочка України // Початкова школа. – 1993. – №3. – С. 44 – 46.
6. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. / Русова Софія / [за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 1. – 1997. – 272 с.
7. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. / Русова Софія / [за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 2. – 320 с.
8. Сявавко Є. Народні принципи виховання у педагогіці Софії Русової // Український світ. – 1992. – №3-6.

Bailo V.

### MODERN SCHOOL FROM SOPHIA RUSOVA 'S POINT OF VIEW

*In the article on the base of the analysis of the scientific work of S. Rusova, a famous Ukrainian educationist, a public figure, a journalist and a writer; was established the main characteristics and principles of the work of the national school. It was elucidated the aim, the task, the content, the forms and the methods of education of a new person; it was cleared up some opinions on the problems of the national – patriotic education. The methods and forms, which were actively inculcated by S. Rusova in her pedagogic practice, are universal nowadays.*

*The upbringing of the sense of patriotism, devotion to the common cause of strengthening of our country, active public position, all this has become an urgent issue.*

*The main idea of the article is to pick out the main views of Rusova according to the demands the teacher's personality and his individual training.*

*The famous scientist's advice, about the ideal teacher, who works with children, is also actual on the modern stage of the establishment of the educational system in Ukraine.*

*First of all it is necessary to distinguish some personal qualities of a teacher. He should be creative and a highly skilled person, who has special training, masters the technologies, that are necessary to provide with favourable conditions for a progress of a pupil. As it is known that the most expensive treasure for each society is a young generation.*

*Our modern school should be national. It should bring up a person who will be spiritually rich and firm; try to form tolerant attitude to different peoples, moral and aesthetic conviction and personal traits of a citizen of Ukraine.*

*Up-to-date teacher is a real intellectual – from the high level of the intellect to the high level of culture and behaviour.*

*Even then, at the beginning of XX century, S. Rusova believed that it was high time for Ukraine to have her own national school and the system of education.*

**Key words:** *a national education, a modern school, a patriot, a Ukrainian pedagogics, a socialization of a person, a conception of education.*

Стаття надійшла до редакції 19.01.2016